

Velikonoce u Lužických Srbů - Jutry w Serbach

Stejně jako u všech národů byly a jsou také zvyky a obyčeje Lužických Srbů výrazem jejich kultury a způsobu života, jejich tužeb a nadějí, jejich radosti ze života a jejich humoru. Toto zvykosloví vzniklo na základě sociálního prostředí vesnické populace.

Obyčeje je možno přesně zasadit do běhu rolnického pracovního roku, prolínají se s církevním kalendářem a tvoří vrcholné momenty rodinného života. To vše se týká také velikonočních zvyklostí Lužických Srbů.

Chceme Vás co nejsrdečněji pozvat podílet se na tomto svátku spolu s námi. Snad využijete tohoto podnětu k tomu, abyste navštívili naši dvojazyčnou Lužici.

Můžeme Vám přislíbit množství nezapomenutelných zážitků.

Velikonoce na Slepjansku

Lenka Nowakowa ze vsi Rowno/Rohne "ve farnosti Slep/Schleife vypráví: "Když si jako sedminásobná lužickosrbská babička vzpomínám na své dětství a srovnávám je s dnešní dobou před Velikonoci, nevidím v péči o tradici prakticky žádný rozdíl. Již čtyři týdny před Velikonoce začínáme myslet na tento svátek.

Postní neděle. Při tom nás vedou postní neděle tohoto období, vrcholícího pašijovým týdnem po Květné neděli. Domácnosti jsou zgruntu uklizené, vše se jen blyští a svítí... Při nákupu dbáme na to, abychom si odložili stranou deseti- či dvacetimarkové bankovky, potřebné jako doplněk daru pro kmotřence a kmotřenky.

Velký pátek. Velký pátek je u evangelických Lužických Srbů v okolí Slepá nejvýznamnější církevní svátek. O tomto dni se nesmí vykonávat žádná práce mimo domácnost; silně se dbá i na to, aby se hlasitě neklepalo, nekřičelo a jinak nehlučelo.

Nepsaným zákonem je, že z každé rodiny musí jít alespoň jeden člen na bohoslužbu konanou o Velkém pátku.

Po snídani se začíná se zdobením kraslic voskovou technikou (batikování). Často sedí pět či šest osob až do oběda za stolem v naší kuchyni a zdobí vajíčka podle své dovednosti, schopností a fantazie, dokud nedrží v rukou pravá umělecká dílka. Vždyť přece víme, pro koho jsou určena - pro naše milé kmotřence a kmotřenky. Platí přitom: Čím krásněji je kraslice vyzdobena, tím větší je přízeň, kterou jim projevujeme.

Bílá sobota. Na Bílou sobotu napeču koláče a dojdu k pekaři pro velikonoční pletené housky a perníky. Potom připravím pro každého kmotřence nebo kmotřenku dárek. Ten se skládá z velikonočního pletence, velkého perníku a určité částky k uložení na vkladní knížku. Pak přehlédnu svůj kroj k návštěvě kostela a připravím si koupel, neboť každý chce oslavit Velikonoce v plné čistotě. Navečer musíme pozavírat vchody do chlévů, stodol a také do dalších hospodářských budov a garáží, stejně jako dvířka vedoucí do dvora a na zahradu. To proto, že o velikonoční noci tropí hoši z vesnice taškařice. Vysazují vrata, zahradní dvířka, dílce z plotů, ucpávají komíny a odtokové roury, schovávají kola od vozů a oje. Zvláště zlomyslně jsou vytrestáni ti, kteří se podle mínění chlapců projeví při masopustním průvodu (camprowanje) jako skrblicí.

Kromě chlapců jsou o velikonoční noci na nohou také zpívající ženy a dívky. Oblečeny do slepjanského polosmutečního kroje se setkáváme u první "kantorky" (vedoucí zpěvaček). Za zpěvu táhneme od domu k domu a naše zpívání zakončíme při východu slunce na lavičkách chorálem ke cti a chvále boží. V tomto čase se dosud můžeme setkat i s lužickosrbskými stařenkami, které věří na léčivou moc velikonoční vody a jsou na cestě k některému prameni.

Neděle velikonoční (Boží hod). Dopoledne o neděli velikonoční navštěvují se svou rodinou kostel. Pak už se konečně mohou rozzářit dětské oči. V nejlepších velikonočních šatech mne navštěvují moji kmotřenci a kmotřenky. Slušně poděkují a při příchodu a odchodu přejí veselé Velikonoce. Mají po celý den co dělat, aby navštívili všechny své kmotry a kmotřičky ve vesnicích kolem Slepá a také ve městě Běla Woda/Weißwasser.

Pondělí velikonoční. D Krásné je také Pondělí velikonoční, neboť v tento den se koná "koulení vajíček". Hned za lavičkami pro zpěvačky v naší vsi je mělká, svažující se vyhloubenina. Tam se o tomto dnu scházejí všechny naše děti. Položí na nejhlubší místo malované vajíčko a každé z dětí se pokouší svým koulejícím se vajíčkem trefit se do cizího. Když se mu to podaří, může si k němu vzít ještě dvě další; většinou se ale vajíčka bohužel koulejí ve špatném směru. Jenom mistři jdou domů z koulení častěji s více vajíčky, než kolik jich s sebou přinesli. Je pochopitelné, že v těchto dnech u nás vítáme plno hostů z blízka i z daleka. Podle tradice je hostům koláči nebo chleby s vejci a pěkné chvíle prožijeme i při nějakém tom pití. Jen sotva bychom našli nějaký jiný svátek, který je Lužickými Srby na Slepjansku vnímán tak vážně a při kterém se zachovává tolik rituálů a tradic."

Pálení velikonočních ohňů ve vsích v okolí Chotěbuze

Bílá sobota . K e zvykosloví Lužických Srbů v Dolní JvLužici patří pálení velikonočních ohňů. Zapalovány jsou v asi sto lužickosrbských i německých obcích.

Význam velikonočních ohňů spočívá v obecně známé lidové víře, že oheň v sobě skrývá očištnou sílu. Například ve vsi Dešno/Dissenchen sbírali mladíci již před Velikonocemi suché dřevo a veškerý hořlavý odpad v obci. Na Bílou sobotu pak připravili na k tomu odedávna užívaném místě hranici. Nejprůhodnějším místem je návrší. Pořekadlo praví, že čím dále je vidět záře ohně, tím úrodnější bude kraj v tomto roce.

Noc na Neděli velikonoční. Mládež ze sousední vesnice se často pokoušela nahromaděné dřevo zapálit už před půlnocí, proto muselo být střeženo. Konečně nastal očekávaný okamžik! Přesně o půlnoci se zapálí velikonoční oheň. Chlapci bujně skotačí a skáčí přes plameny. Rozpustilost vrcholí, podobně jako na Slepjansku, tím, že mladíci vysazují a schovávají vrata, zakrývají komíny nebo dělají jiné nezbednosti.

Pokud byste se sami chtěli někdy zúčastnit pálení velikonočních ohňů v Dolní Lužici, nabízí vám svou pomoc a radu Lužickosrbská kulturní informace Lodka v Chotěbuzi. Na telefonním čísle 0355-791110 zde můžete obdržet seznam lokalit a další informace.

Velikonoce v katolických farnostech Horní Lužice

Zelený čtvrtek - Velký pátek - Bílá sobota. Na Zelený čtvrtek si křesťané připomínají poslední večeři Páně s jeho učedníky, o Velkém pátku pak Kristovu smrt na kříži.

Proto na Velký pátek, stejně jako na Bílou sobotu, mlčí zvony. Po oba dva dny koná v řadě vesnic ráno, v poledne i večer místní mládež obchůzky s řehtačkami. Průvod za hlasitého klapotu táhne od kříže ke kříži, před každým se zastaví a společně se modlí. Klapání tak nahrazuje jinak obvyklý hlahol zvonů na začátku dne, v poledne a večer.

Noc na Neděli velikonoční - Neděle velikonoční. Velikonoce jsou pro křesťany největším svátkem. V tomto čase slavíme zmrtvýchvstání Kristovo. Toto poselství je v předvečer Neděle velikonoční zvěstováno ve všech kostelech. Ve farnostech katolické části Horní Lužice, obývané Lužickými Srby, slavíme tento církevní svátek osobitým způsobem. Již po mnoho staletí je zde tradicí, že zvěst o Kristově zmrtvýchvstání zde mezi sousedními farnostmi nosí procesí "velikonočních jezdců", tzv. "křižáků" (lužickosrbsky: křižerjo).

Je doloženým faktem, že takováto procesí se již od konce 15. století vydávala na cestu mezi městečky Wojerecy/Hoyerswerda a Kulow/Wittichenau.

Kořeny této církevní zvyklosti sahají pravděpodobně až do předkřesťanské doby. Věřilo se, že obcházení polností má moc ochránit mladou setbu před zlými silami. Pod vlivem křesťanství se tyto praktiky zřejmě změnilly na církevní procesí, jež jsou dnes zjevným přihlášením se ke křesťanské víře.

V posledních letech se těchto procesí zúčastňuje celkově kolem 1200 jezdců, a to bez ohledu na to, že každý z nich musí přinést nemalou oběť. Rada volných dnů je ve znamení přípravy tohoto svátku. Počet koní v srbských regionech Lužice také není dostačující. Proto si mnozí z jezdců pro tento den koně půjčují, často ze vzdálených končin. Tak se může tento starý zvyk udržovat i nadále.

Také v souvislosti s velikonočními jízdami roste ekumenická spolupráce. Místní evangelíci pomáhají svým katolickým bratrům ve víře při obstarávání koní.

To, co bylo dříve nemyslitelné, je dnes možné - občas se podílí na procesí velikonočních jezdců i evangelík, zvěstující spolu s ostatními Kristovo zmrtvýchvstání.

Základní informace o "velikonočních jízdách"

V Lužici se můžeme setkat celkem s devíti procesími jezdců, mezi nimiž jsou převážně Lužičtí Srbové. Pouze v procesí farnosti Kulow/Wittichenau najdeme již od počátku našeho století také německy mluvící složku.

V obcích, jimiž muži projíždějí, zpívají písně zvěstující Kristovo zmrtvýchvstání. Mezi vesnicemi se pak během jízdy modlí růženec nebo litanii.

Na čele každého procesí je nesen kříž, kostelní korouhve a soška vzkříšeného Krista.

Jezdci jsou svátečně oblečeni a také koně jsou bohatě vyzdobeni. Typický je mimo jiné osobitý postroj a pestré stuhy zapletené do ohonu. Pokud je tato stuha černá, je znamením smutku v jezdcově rodině.

Dříve než se vydají na cestu do sousední farnosti, objedou velikonoční jezdcí neboli "křižáci" (křižerjo) třikrát kostel a hřbitov ve své farní obci, kde se shromáždili. Především během této doby zvěstují Vzkříšení a modlí se za zemřelé. Ten, kdo se jízdy účastní poprvé, má na prsou

přípevněný myrtový věneček. K jubilejním jízdám se pak připínají stříbrné číslice "25", respektive "50".

V roce 1997 se procesí zúčastnilo celkem 1480 jezdců, rok předtím 1452.

Přehled jednotlivých procesí

Ralbicy - Kulow / Ralbitz - Wittichenau. V obou uvedených farnostech se shromažďují jezdci, představující nejpočetnější procesí Lužice, již za časného dopoledne, neboť před sebou mají nejdelší cestu.

V posledních letech se počet jezdců z ralbické farnosti pohyboval mezi 200 - 250, v kulowské pak dokonce mezi 300 - 400. Z jazykového hlediska jsou obě složky kulowského procesí - lužickosrbská a německá - zhruba stejně početné.

Do roku 1541 jezdili kulowští "křížáci" do Wojerec/Hoyerswerda. Avšak tehdy se tamní náboženská obec přiklonila k evangelickému vyznání, a možnost vzájemné návštěvy procesí tak zanikla. Proto dnes jezdí kulowští do Ralbic a naopak.

Obec Ralbicy nevyniká pouze díky velkému počtu velikonočních jezdců - "křížáků". Zdejší hřbitov s prostými, bílými dřevěnými kříži jednotného vzhledusvého druhu jedinečný v celé Evropě - přitahuje po celý rok pozornost mnoha návštěvníků. To, že jsou všechny kříže stejné, je spojováno s tím, že před Bohem jsou si všichni lidé rovni. Proto zde má kdokoli, ať již za svého života vysoce postavený anebo zcela obyčejný člověk, prostý bílý dřevěný kříž.

V roce 1997 se na velikonočních procesích podílelo v Ralbicích 302 (1996: 302), v Kulowě pak 430 jezdců (1996:422).

Chrósčicy - Pančicy-Kukow / Crostwitz - Panschwitz-Kuckau. Chrósčicy jsou střediskem největší a nejznámější lužickosrbské farnosti. Patří do ní také obec Pančicy-Kukow.

V roce 1790 zakázal farář jízdy a nevydal korouhve uložené v kostele. Velikonoční jízdy však nepřekazil. Jezdci si nechali udělat nové praporce a procesí se mohlo konat jako obvykle.

Později začaly být staré korouhve nošeny spolu s nově zhotovenými. Od té doby tak má chrósčické procesí dva páry korouhví.

Muži z Pančic jezdili v oné době ještě spolu s chrósčickými. Teprve v roce 1894 vytvořili své vlastní procesí a jsou od této doby partnerem Chrósčic.

Vedle velikonočních jízd přitahuje pozornost početných návštěvníků Pančic také klášter Mariina Hvězda (Marijna Hwězda/St. Marienstern), založený v roce 1248, s prostorným dvorem a zahradou. Kašna s českým lvem, stojící na dvoře, je připomínkou dlouhodobého spojení Lužice s českým státem. V lesíku za klášterem stojí také pomník velkého lužickosrbského básníka a buditele Jakuba Barta-Čišinského (1856-1909).

V roce 1997 se na procesí v Chrósčicích podílelo 187 jezdců (1996:178), v Pančicích to bylo (1996: 82).

Účastníci velikonočních jízd k Vám mají dvě prosby: Uvědomte si, prosím, že kuň není stroj, ale živý tvor. Dodržujte prosím ve Vašem vlastním i našem zájmu dostatečný odstup od

zvířat, aby nedošlo k úrazu. Bylo by pro nás velmi příjemným projevem Vašeho ocenění naší zvyklosti, kdybyste během modlení a zpěvu zachovali ticho a důstojnost chvíle. Děkujeme Vám za pochopení a přejeme veselé a požehnané Velikonoce.

Njebjelčicy - Wotrow / Nebelschütz - Ostro. Njebjelčicy jsou co do velikosti nejmenší lužickosrbskou farností. Ta sestává pouze ze tři vesnic.

Velikonoční jízdy zde byly obnoveny v roce 1769 po násilném přerušení, způsobeném třicetiletou válkou.

Wotrowská farnost byla založena v roce 1758. Avšak teprve v roce 1814 dal biskup Franz Georg Lock, sám Lužický Srb, souhlas k tomu, vytvořit zde vlastní procesí. Z této doby se také datuje partnerství s Njebjelčicemi.

Ve Wotrowě se dodnes dochovala jedna zvláštnost. Za časného úsvitu o Neděli velikonoční objíždějí muži na koních polnosti vesnice a modlí se, aby Bůh požehnal bohaté sklizni.

V roce 1997 se na procesích účastnilo v Njebjelčicích 106 (1996:109), ve Wotrowě 120 jezdců (1996:120).

Radwor - Bačoň / Radibor - Storcha. Na Neděli velikonoční roku 1623 zakázal Christoph von Minkwitz, majitel radworského panství, vstup velikonočních jezdců na hřbitov. Snažil se prosadit silou to, aby se celá obec přiklonila k evangelickému vyznání. Proto také zakázal katolická procesí. Obyvatelé Radworu si to ale nenechali líbit. Došlo k půtkám mezi jezdcí a služebnictvem z panského dvora. Tato událost vešla do dějin zdejší farnosti jako "válka o velikonoční jízdy".

Z dosud neobjasněných příčin se v pozdější době v Radworu po 120 let jízdy nekonaly. Znovu zavedeny byly teprve v roce 1882. Po deset let jezdili radworští do obce Zdžěr/Sdier. V roce 1892 ale založili své procesí ve farnosti Bačoň/Storcha a od této doby se radworské a bačoňské procesí navzájem navštěvují.

Poté, co byl vlivem nucené kolektivizace zemědělství silně redukován stav koní v Lužici, upustili bačoňští mezi lety 1973-77 od konání procesí. Avšak v roce 1978 vyjeli velikonoční jezdci z této vsi opět. Radworské a bačoňské procesí se tradičně setkávají ve Stróžišću/Strohschütz.

Pozoruhodnostmi v Radworu i Bačoni jsou místní kostely. V Radworu stojí na obec této velikosti neobyčejně rozměrný kostel, vystavěný v roce 1896. Poslední restaurační práce v něm proběhly v roce 1991.

Kostel v Bačoni byl postaven Spolkem sv. Cyrila a Metoděje. Vysvěcen byl v roce 1887 po 13 let trvajících sbírkách.

V roce 1997 jelo v radworském procesí 112 (1996:103), v bačoňském 73 jezdců (1996: 69).

Budyšin / Bautzen. Až do konce 18 století byly velikonoční jízdy v Budyšině součástí zdejší každoroční tradice. Již tehdy se vydávali zdejší jezdci do Radworu, aby zvěstovali poselství o zmrtvýchvstání Ježíše Krista.

Po dlouhé přestávce došlo v roce 1927 k obnovení procesí. Sedm jezdců na koních se vydalo do sousední farnosti Radwor. O rok později bylo budyšínské procesí opětovně oficiálně zavedeno. V roce 1969 se však i ono, vzhledem k nedostatečnému zájmu a malému počtu koní, konalo naposledy.

Po 23 letech, v listopadu 1992 se velikonoční jezdcí na svém shromáždění usnesli, že budyšínské procesí bude podruhé ve 20. století obnoveno.

Od roku 1993 tak opět jezdí "křížáci" z Budyšina do Radworu.

V roce 1997 se na procesí podílelo 68 jezdců (1996: 67).